

SKISSER, UPPSATSER OCH PÖEM

AF

FREDRIKA BREMER

STOCKHOLM
BEIJERS BOKFÖRLAGS AKTIEBOLAG

Vid 40 år.

Man har besjungit det femtonde året såsom lifvets rosentid, och låtit denna blomstra till tjugu, ja till tjugufem; man har satt sextio och sjuttioalet i ära såsom vishetens och de mogna dygdernas år; jag vill prisa talet fyratio, århundradets och mitt eget nuvarande årtal. Jag känner en fröken, som vid tjuguuåtta års ålder gaf sig trettio, emedan — sade hon — hvad är det värdt att pruta på de par åren?! Mähända går jag litet i hennes fotspår, ty jag tänker som hon: 38, 39, 40, — det är ungefär detsamma. Visdomständerna och skrynklorna äro allaredan komna.

Fyrtio år! känner du ej därvid någonting *satt*? Vid fyrtio år har man också vanligtvis satt sig i lifvet. Det gör, att man kan vandra omkring med lugn och se sig om i världen, och — — i världen finnes mycket att se. — Århundradet har också satt sig; men det sitter på — riksdag, och grundar på *staten*, därför ser det hvarken roligt eller oroligt ut, men fundersant. Så också fyrtioårsmänniskan. Ej mer slår hjärtat oroligt före en bal, och ändå oroligare efter den; ej mer står man som fattig kandidat i lifvet, kandidat till *någonting*, sliten af önsknningar, af förhoppningar, af ovissheter, motigheter, af fröjder och kval; ej mer antar själsstämningen kameleontlikt intryck af hvar nytt föremål och springer öfver från rosenrödt till svart, från grönt till grått inom några timmar, ej mer ser du i hvarje människa, som du möter, en märkvärdig person i ditt lufs roman, och i hvarje yttrad mening ett vidunder, som du måste rusa in på och bekämpa, såsom Don Quixote bekämpade sin väderkvarn, ej mer behöfver du dansa när du vill sitta, och gå efter andras vilja när du har din egen, — — med ett ord, du är ifrån mycken oro och mycket besvär. Månget rosenskimmer har väl bleknat, det är sant, men också mången

dimma har klarnat; du ser bättre din väg, går den stilla fram, ej kastad hit och dit af vinden, såsom i ungdomen, ej stapplande mot kryckan, såsom i ålderdomen, du går bastant på dina egna ben och kan se dig omkring i världen, utan att komma i handgemäng med den. Fyrtio år är betraktelsens, är besinningens ålder. Lefve den!

Jag var i går i staden. Det är ändå en egen sak med en stor stad. Det känner man bäst, när man lefvat en tid på landet. Landet! — Jag ville, att alla människor kunde lefva där och bli rätt bekanta med dess fridfulla föremål. Huru godt för sjuka ögon (sjuka åt värld och människor), att hvila sig på »Ögontrösten», som Sveriges Flora så rikt planterat på våra gröna marker, att se i gamla skogar »Tallörten», saftig och välluktande, uppstiga ur magraste jord, vid furornas rötter, att höra vågorna slå mot stranden, att hvila vid sorlande bäcken, när »Gullspira» och »Fackelört» lysa i buskarne vid dess bräddar, att lyssna till landtfolkets sånger om kvällen, medan de volma det doftande höet, att se korna beta på nyslagna ängen, och fåren se'n! — — idel lugna, friska bilder, som föra frid och svalka till sinnet. Man blir frommare och friskare. Ja, alla människor borde lefva på landet, men däremellan besöka staden. Det var just hvad jag gjorde i går.

Stockholm är ej en mycket stor eller folkrik stad; London är mycket, mycket större. Men Stockholm är ändå en riktig *hufvudstad*. — Jag tycker den är präktig.

Född af ett bröllop och af ett mord,* barn af kärleken och hämnden, marken vigd af mjöd och kungablod, stod det forna *Agnesit*, det nuvarande Stockholm, upp ur vågor, söta och bittra. Ännu, liksom då, blanda Mälarn och Saltsjön sina böljor vid dess strand, och kärlek och hat, dygd och brott, stort och smått, skönt och fult, bittert och ljuft lefver därinom och rör sig i underlig förening.

Solen, den höga och rena, lyste öfver denna kaotiska värld, på augustieftermiddagen, då jag gick ut på vandring, för att se mig omkring. Alla föremål stodo fram i skarpa dagar.

* Ur berättelsen i Svenska historien huru konung Agne, af Ynglingaätten, efter att hafva besegrat en finsk konung och tillfångatagit hans dotter, blef, när vid hemfärden ett gästabad för deras bröllop firades och han därunder druckit sig rusig, upphängd i ett träd på hennes anstiften.

Riddarhuset — — hm! — — hvad har jag där att göra? Där rådslå de myndige i samhället om samhällets bästa, och jag hör, Gudnås, (eller Gud ske lof) till de omyndiga i staten och hvilka, säga de vise, böra för samhällets bästa alltid förblifva så (i politisk mening).

Två ting tror jag på och det tredje är mig ganska visst.

1:o. Att de vise ha rätt.

2:o. Att icke tvång, såsom nu, utan fritt val, fri öfvertygelse (som måste föregås af en fullkomlig emancipation) bör och skall en gång bestämman kvinnans samhällsställning.

3:o. Att jag icke vill lefva den dag, en sådan emancipation sker, och se alla de galenskaper och dumbheter komma ut på torget, som nu vackert sitta hemma och spinna i tysthet. Ty säkert är (sade nyss skrattande min yngsta syster) att alla de galna vilja regera, och det blir en skam för hela corps'n!

Emellertid — — lämnar jag Riddarhuset åsido. Gustaf Vasa står på Riddarhustorget. Jag dröjer alltid gärna en stund vid den bilden. När från människoansiktena på gatan (mitt eget bland dem) ser upp till detta anlete, förekommer det mig, att det måste ligga någon sanning i den indiska myten, att en del människor äro utgångna af Skaparens hufvud, en del af hans fötter. Man behöfver därför ej ordna dem i indiska kaster. Inga parias! Se i naturen. Stå icke bredvid hvarandra mossor och järnek, rofva och astrakan, sippa och rosenbuske? De dricka dock af samma dagg och utveckla sig och blomma i ljuset af samma sol. Men åter till hjältestoden. Så skall en kung och en hjälte se ut. Så fri och fast, så lugn och glad. Det är vid kommandoordet af en sådan mun, som folken resa sig och gå framåt. Gustaf Vasas sista ord var: »Ja!» Så var hans lif: kraftigt bestyrkande. Ett *kungali*.

Som jag stod och betraktade det härliga hufvudet, såg jag en stor spindel spinna sin tråd emellan spiran och lagerkronan. Hvad ville den där?

Där nära höja sig konungagrafvarne. Spiror och kronor ha nedsjunkit där. Hufvuden och händer, som burit dem, hvilat där i mörker och mull. Skönt, att en djärf spira åter reser sig öfver dem och pekar på grafvarnes förhoppning! Skönt, att öfver de döda reser sig templet där det predikas — — — — odödlighet.

Rundt omkring på Riddarholmen stå vackra, stora byggningar, förr enskildas palats, nu allmänna verk! Tidens tecken!

I rak linje från kungastoden, nedåt vattnet, sitta en rad — drottningar, hvar för sitt rike. Visst är, att månglerskor alltid förekommit mig ha en viss likhet med drottningar. Men visserligen är det en åtskillnad, — en stor! Där sutto emellertid vishusdrottningarna mäktiga och myndiga, hvar vid ena ändan af sitt långa bord eller rike, öfver hvars provinser de höllo skarpt och vaksamt öga. Hvilka härliga provinser! Här grönsaker af alla slag, här rotfrukter, här bär af alla färger och sorter, här blommor i krukor och kvastar. Fruar och pigor gå omkring, betrakta, fråga, välja, pruta, köpa. En äldre herre — ser ut att ha rik pung — betraktar härligheterna, gör sura miner — ser ut att ha dålig mage. Den där trasiga pojken har visst ej många styfver, men ack! hur begärligt han äter ur pappersstruten, som han fått full med bär. Hvilken af de två har det bäst? Gammalmodig, ledsam fråga! Bevars ifrån ett svar!

Storkyrkobrinken! Boklådor, boklådor, boklådor. »Det flyga inga stekta sparfvar i munnen», säger ett gammalt ordspråk. Men väl bättre är det nu för tiden, mitt kära ordspråk! Ty hvad behöfs nu för tiden för att inhämta kunskap af alla slag? Endast gapa. Lyckliga tid!

Utåt Norrebro hvilka mångfaldiga arter af yrken och ansikten! Det rör sig brokigt och hvimlande nedanför det gamla slottet, som härskar i stilla majestät och ur hundra fönster, liksom ur Argusögon, blickar ut öfver strömmen och staden, och fagnar ögat genom sin vackra storhet. — Roligt att se folk gå in och ut i Bazarens granna bodar, köpa tyger, böcker, musikalier, »Madame Bishop», »Ärkebiskopen», cigarrer, Gud vet allt hvad; roligt se folk ha bra med pengar! Jag går ej dit — i dag, ser hellre på folket utanför. Där sväfvade en ung, tjusande, på högsta modet klädd dam, i flor och muslin, förbi trappan, där tiggarkäringen, knappast skyld i sina trasor, gnager på sin möjliga brödbit. Där — — men här korsade en ung man mina tankar. Han kom upp på bron ifrån Strömparterren. Ansiktet vackert, men hvilka spår af förstörelse! I vild oordning hängde det mörka håret, vildare var oordningen i blicken, hatten för liten för hufvudet, illa tilltygad, klä-

derna äfvenså. Så gick han med hastiga steg öfver bron, i det klara solljuset, genom den brokiga mängden. En ung flicka, rosenröd till kinder och klädning, såg på honom och — — skrattade. Den barnsliga! En stor herre, med något drygt utseende, såg på honom och studsade. Tänk dig ett stort, välmående, rödt och hvitt ansikte, i hvilket näsa, mun, ögon, allt med ett ord, vetter starkt uppåt, och så på detta en min af förvåning, och du förlåter mig visst, att jag måste le. Den olycklige ynglingen gick fram genom mängden. Där han gick fram, vändes hastigt hufvuden efter honom, så åter hastigt bort. Han gick, gick — mot fördärfvets brant, tyckte jag; — han försvann. Folkströmmen slöt sig sorlande bakom honom; mörkgrön och strid brusade och hvirflade strömmen under brons hvalfbågar. Det är här som de bittra och söta vattnen mötas, brottas och förenas. Båtar, fulla af folk, rodde fram och åter på båda sidor om bron. Fiskare i sina små farkoster lågo stilla på strömmen och metade. Fiskmåsar kretsade, skreko, döko. På Strömparterren viftade silfverpopplarne. Där nere lekte vackra barn, från bänkarne under träden vakade unga mödrar. Vid små bord sutto små sällskap, åto glacer, skrat-tade och pratade. Herrar rökte cigarrer och läste tidningar. »Necken» åkte fradgande fram på strömmen, lade till vid parterren och bjöd på en färd till Djurgården. Muntra människor följde hjudningen och snabbt med dem for »Nec-ken» åter af på böljorna blå. Bekymmer, mörka blickar och skepnader — — hvar funnos de? Icke här.

Hästar, kärror och åkare, högre och lägre, äro högst fatala ting i en stad. Dessas farande och korsande hindra mig alltid att med sans och samling gå öfver Gustaf Adolfs torg. Och därför får du heller ingenting veta om mina tankar vid den »Stores» stod, ej ett ord om hans generaler eller om kungliga operan, icke heller för hvem det var, som vakten just då skrek sitt gälla: »i gevär!»

Lugnare är under lindarne på fältet längre bort. Gamla Kungsträdgården är ännu en fridlyst plats, där barnen i ro kunna springa och leka, de gamla hvila, stilla vandrare trampa upp och ned, blickande i de stora, lummiga trädens skuggor ut i den rörliga världen rundtomkring, ut åt strömmen och slottet. Augustiaftonen var kvalmig; det ångade stadstungt öfver fältet; men lindarne blommade och en doft af deras friska vällukt bröt då och då genom den

tryckande luften. På vägen åt Djurgården rasslade vagnar och giggar; herrar galopperade på vackra hästar. I alléerna var det stilla. *Ett par* gick där, som jag en god stund följde med ögonen. *Han* var lång, medelålders (vid de gyllne fyrtio), med ett ädelt, äkta manligt utseende, kraft och mildhet förenade. *Hon* var mindre, växten fin, ansiktet ljuft och ungdomligt. De gingo sakta och talade med hvarandra, och då han såg ned mot henne, hon upp mot honom, var det i deras ansikten, i deras väsen något, som lät mig tänka: »*så* är det riktigt, *så* är det skönt!» De gingo arm i arm, nära slutna till hvarandra, förtroendefulla, förenade i ren kärlek, lycksaliga i lindarnes skugga.

Längre bort, på en bänk, satt en af Sveriges rikaste och förnämste herrar. En ståtlig gestalt. Han satt ensam och tankfull, lutad mot sin käpp. På nästa bänk satt en usling, slarfvarna räckte ej till att skyla hans kropp. Äfven han satt tankfull, lutad mot sin staf. Öfver båda vaggade lindarne sina doftande kronor. Klockorna ringde i kyrktornen. Ljud af musik hördes från strömmen.

Min väg förde mig sedan långt ut på malmen. Här af-taga husen, krypa såsom kojor uppföre berg eller sjunka mot slätten; allt blir lägre, trängre, armare, staden tynar af mot landet, gatan förlorar sig i landsvägen. Här bor småfolket. Det är Cryptogamernas värld inom stadslifvet. Dock älskar forskaren att rikta sitt synglas på den och upptäcka det stora, det betydningfulla i det skenbart ringa.

Här, långt ut på malmen är en trång gata, och på den gatan ett litet hus och i det huset ett gammalt par. Unga blomstrande fästmö! Kan du begripa, att hustrun där var femtiosju år gammal, då hon stod brud med sin lika gamla man? Och kan du tro, att den lilla Gud, som flyr så många unga, sköna par i de stora husen midt i staden, tagit sig husrum hos det gamla paret, i det lilla huset, på den smala gatan?! Så är det likväl. Man och hustru där älska hvarandra af allt hjärta och göra hvarandra jämt små syrpriser. Gumman visade mig sin spis. Den hade förr varit låg och besvärlig att begagna. Gubben kunde ej bära att se, huru gumman vid den krökte sin rygg. Han passade på en gång, då hon var borta för några dagar, och lät mura upp spisen en half aln. Nu var den så dråplig som någon spis i världen, och hur muntert måste ej flammorna från dess hård dansa och lysa inom det lilla hemmet. Jag är

ej viss på, att jag skulle se på Coliseums ruiner med så mycket nöje, som på den uppmurade spisen. Gumman skröt äfven af en liten trädgård med *ett* träd uti, samt en »riktig berceau» af halfnakna syrenkvistar, öfverdragna med spindelväf. »Svenska fattigdomen!» tänkte jag, och kom ihåg hvad i det lilla uttrycket ligger utsagdt om förmågan att känna sig rik af litet, ja nästan af intet.

Där i huset tittade jag händelsevis in i ett mörkt rum; en skugglik gestalt neg därinne. Det var en sjuttioårig, ogift kvinna, som där lefde i armod och förnöjsamhet, med sina händers arbete förtjänande sitt bröd, och som ännu aldrig begärt eller fått understöd af någon. Hon bakar ett slags små bakelser och säljer dem ut till månglerskor för en skilling stycket. »Nå, inte ville jag äta dem!» sade med en betydelsefull grimas den förmögnare gumman, som berättade härom (gumman till spisen, till trädet, till spindelväfsbersån), »men pojkar och så'nadär köpa dem allt, och därmed betalar hon sin föda och sin hyra. Nå kläder — — stackare! — — dem har hon inga andra än dem hon går och står uti, men förnöjd är hon i dem, och så beskedlig och alltid glad.»

Men kan ni tro, mitt herrskap, att denna fattiga kvinna hade sin — stolthet! Och hvad utgjorde denna stolthet, gömd i den enda klädningen, i det mörka, ensliga rummet?

»Jag har aldrig varit någon till last, och ingen skall kunna säga, att jag har betungat staten!» sade den gamla, och de matta sjuttioåriga ögonen glänste härvid af ett ädelt medvetande. Också en patriotism, och så god som någon.

Är du trött af min vandring? Jag var det då vid laget själf, och därför gick jag — — hem. Därifrån bjuder jag dig: lef väl! Gud gifve dig friska ögon, håg, tid och frihet, att se dig om i världen, och någon hemmavid att berätta för hvad du ser, någon, som ler åt dina infall, tåras åt din smärta, roas af dina intryck, någon att innerligt hålla af, och du skall få se huru godt, huru välsignadt lifvet kan kännas vid 40 år!